

ПАМ'ЯТНІ ДАТИ

© Валерій СМОЛІЙ

ВИЗВОЛЕННЯ УКРАЇНИ ВІД НАЦИСТСЬКИХ ЗАГАРБНИКІВ: ДУМКИ З ПРИВОДУ ЮВІЛЕЮ

Щоразу, коли на календарі «спалахує» чергова «червона» дата, мимоволі виникає подвійне відчуття: з одного боку, неординарність події та її значущість в історії країни, а з другого – щось невловимо-зворушливе, те, що не дає спокійно й розважливо, без емоцій і переживань сприймати її як віддалене в часі та майже неактуальне. Так завжди буває, коли йдеться про ювілеї, пов'язані з Другою світовою війною. Сім десятиліть минуло з того часу, як гітлерівські війська були вибиті з українських земель. Змінювалися покоління, лідери держави, режими, змінювався світ, змінювалися й ми. Однак ніколи не піддавалося руйнівній силі переконання: війна так глибоко «переорала» людські душі, що світове співтовариство ніколи не допустить розв'язання подібних збройних конфліктів.

Нині Україна знову перебуває в епіцентрі подій, що мають глобальне, геополітичне і цивілізаційне звучання. Ці випробування ще раз нагадують, яким крихким є мир, яких зусиль потребує його захист та яка відповідальність лежить на кожному з нас – політикові, науковцеві, митцеві, журналістові та громадському активі.

Українське суспільство, втягнуте у війну, знову спрямовує погляд у роки Другої світової, однак, не тільки в аспекті наукової проблеми, а й у прикладному вимірі.

У центрі уваги вітчизняних істориків залишається комплекс проблем, пов'язаних як із закономірностями й пануючими тенденціями світового воєнно-політичного зіткнення, так і з його унікальними проявами на макро- та мікрорівнях, технологіями конструювання конфліктогенних зон та умов, що їх каталізують, алгоритмами мобілізації широких суспільних верств на реалізацію агресивних планів та їхньої протидії за допомогою ідеологічних інструментів, стратегіями поведінки та виживання різних соціальних груп, які опинилися у вирі війни.

«Розвантажуючи» емпіричний масив від ідеологічних «довісків», які впродовж кількох десятиліть обтяжували дослідницький процес і наукову ініціативу, вітчизняні вчені мають продовжити розробку складних теоретичних питань, просуватися вперед в освоєнні нових методологічних підходів, очищенні термінологічного апарату від рудиментів і науково некоректних дефініцій, оволодінні авангардними

та продуктивними методиками опрацювання історичного матеріалу, виявляти й залучати до наукового обігу недосліджені джерельні пласти.

Найперспективнішими векторами пошукових зусиль залишаються технології влади й особливості адміністрування на всіх рівнях управлінської вертикалі; засоби суспільної самоорганізації членів підокупаційного соціуму в умовах тотального терору та контролю за будь-якими громадськими акціями; прояви соціальної солідарності, об'єктом яких виступали військовополонені, жертви Голокосту й геноциду, економічного зиску, неповнолітні, інваліди, вдови та матері-одиначки, поранені та хворі військовослужбовці, учасники радянського руху Опору та українського самостійницького руху, інші категорії учасників та сучасників війни; соціально-психологічні аспекти переживання подій війни та ретрансляції їх прийдешнім поколінням різними верствами суспільства; способи і специфіка їхнього виходу з війни, реадаптація й соціалізація в умовах мирного життя. Ґрунтовного переосмислення і тверезих оцінок потребують бойові дії сторін, і насамперед радянських Збройних сил, радянське військово мистецтво, ціна перемог на фронтах Другої світової війни, характеру та кількісних параметрів людських і матеріальних втрат.

Останнім часом завдяки науковцям актуалізувалися різні аспекти історичної пам'яті про війну. Зроблені помітні позитивні зрушення на шляху забезпечення досліджень цього сегменту сучасним понятійним апаратом і дослідницьким інструментарієм. Однак нагальним залишається впровадження цих напрацювань та рекомендацій у практику комеморативної політики держави, аби наблизити її до кращих світових зразків. Очевидно, саме тут перебуває сектор найбільш продуктивної та суспільно вагомої співпраці науковців з державними органами, громадськими інституціями, позаяк увічнення пам'яті про жертви Другої світової війни залишається важливим складником гуманітарної політики більшості держав і народів, які її пережили.

І, нарешті, найголовніше. У мерехтливому калейдоскопі подій і явищ 1939 – 1945 рр., за величним масивом масштабних історичних процесів необхідно «не втратити» Людину – пересічного учасника війни, через долю якої простежуються всі її перипетії й карколомні хвилі життя з його несподіваними наслідками, що й донині відлунюються в нашому суспільстві гострими дискусіями і складними суспільно-політичними процесами.